

OBITELJ PRED IZAZOVIMA DVOJEZIČNOSTI: ZABLUDE I ISTINA O UČINCIMA ISTOVREMENE DVOJEZIČNOSTI NA DJECU I OBITELJ

TAMARA BAŽDARIĆ
Gimnazija Vladimira Nazora Zadar
High school Vladimir Nazor Zadar

UDK: 37:81246.2
Stručni članak / *Professional paper*

Primljeno / *Received*: 15. V. 2015.

Još uvijek postoje brojne zablude i mitovi o dječjoj dvojezičnosti poput onih da su dvojezična djeca nepotrebno opterećena drugim jezikom, što se onda negativno odražava na njihov govorno-jezični razvoj ili uvriježenog mišljenja da se „kompliciran“ život u dvojezičnoj obitelji uvelike razlikuje od života u jednojezičnoj. Uglavnom se o dječjoj dvojezičnosti govori u lingvističkom ili medicinskom tonu, ali ne i s aspekta odgojnih znanosti, čemu svjedoči oskudica koja na tu temu vlada unutar pedagoške literature. Upravo su izazovi dvojezičnosti kroz odgoj i roditeljstvo predmet bavljenja ovog rada, s posebnim naglaskom na istovremenu dvojezičnost i jednu od najpoznatijih roditeljskih strategija rane dvojezičnosti – *jedan roditelj-jedan jezik*. Prikazujući roditeljska nastojanja i napor koji ulažu u obnašanje svoje dvostruke uloge - odgojitelja i jezičnog učitelja, dok se u isto vrijeme nose sa svakodnevnim izazovima takvog života – brojnim pitanjima i strahovima te negativnim učincima istovremene dvojezičnosti, u radu se nastoji prikazati kako dvojezični odgoj podrazumijeva mnogo više od poštivanja nepisanih pravila o rasporedu izmjene jezika u komunikaciji s djetetom. Taj je cilj usmjeren ka većem doprinosu pedagoškim spoznajama u tom području i razrješenju „zagonetke“ zvane *dječja dvojezičnost i dvojezične obitelji*.

KLJUČNE RIJEČI: *dosljednost, dvojezična obitelj, „isključenost“ jednog roditelja, jedan roditelj-jedan jezik, jezično miješanje, predrasude, rana interakcija, šira obitelj*

I. OBITELJ KAO DVOJEZIČNA OBITELJ

Budući da je u radu naglasak na istovremenoj dvojezičnosti u obitelji, prije svega će se pojasniti pojam dvojezične obitelji i navesti neke njezine karakteristike, a potom i dati kratki prikaz osnovnih tipova dvojezičnih obitelji s obzirom na jezično-odgojnu strategiju roditelja. No, da bi se uopće moglo definirati dvojezičnu obitelj i izdvojiti neke njezine karakteristike u odnosu na jednojezičnu obitelj, valja prvo reći nešto općenito o obitelji i njezinoj odgojnoj ulozi.

Odgoj i obrazovanje – prenošenje i usvajanje jezika, kulture, vrijednosti, stavova, navika, oblikovanje osobnosti – sve se to događa upravo u obitelji kao prvoj i najvažnijoj „učionici“ djetetova života. Ponašanja koje djeca steknu odgojem i učenjem u obitelji osnova su za cijeli njihov daljnji život. Roditelji su prenositelji kulturoloških normi koje i sami podupiru

na način da upoznaju dijete s potrebama obiteljskog života, ali i života šire društvene zajednice. Odgojem u obitelji dijete postaje odraz sredine u kojoj živi, a temeljni okvir za razvoj njegove individualnosti jesu vrijednosti i običaji vlastite obitelji (Ljubetić, 2007). O svakom pojedinom roditelju ovisi koliko će ozbiljno shvatiti svoj zadatak te kompetentno izvršavati svoju pedagošku dužnost odgovarajući pritom zahtjevima vremena. Uzmu li se u obzir brojni pokušaji definiranja obitelji od strane različitih autora te osvrta na razvoj obitelji i porodice kroz povijest, može se zaključiti kako je prisutna svjesnost o njenoj stalnoj promjenjivosti jer se ta primarna zajednica, baš kao i sve ostale zajednice, stalno prilagođava promjenama u društvu. Kako ističe Janković (2004:13): „Obitelj se kao kolijevka čovjeka i čovječanstva“ razvija kao i ljudsko društvo. Ona je uvijek ista, ali opet različita u pokušajima da odgovori zahtjevima koje pred nju postavljaju određeno vrijeme, prostor i društveni sustav.“ U demokratskom se društvu prihvaća činjenica da se obitelji međusobno razlikuju u odnosu na životne ciljeve i sustav vrijednosti te da postoje različiti odgojni ideali i odgojni pristupi. Od roditeljske uspješnosti u donošenju pravilnih odluka vezanih za odgoj djeteta ovisi na koji će se način dijete razvijati, koliko će imati prilike za razvoj svojih potencijala, drugim riječima – o toj uspješnosti ovisi budućnost djeteta (Maleš, 1999). Kada je riječ o odlukama koje imaju utjecaj na budućnost djeteta, sve češće se pred suvremene roditelje nameću brojne pogodnosti koje nudi svijet današnjice u svrhu obogaćivanja ličnosti djeteta. Jedna od takvih pogodnosti, zasigurno je učenje još jednog jezika već od malih nogu, unutar brojnih centara za strane jezike, jezičnih vrtića i škola. No ono čega mnogi možda nisu svjesni jest činjenica da takva „pogodnost“ već rođenjem postaje sastavni dio života one djece koja odrastaju unutar tzv. dvojezičnih obitelji¹ (engl. *bilingual family*) u nekoj zemlji i kojima život s dva jezika predstavlja normalnu, prirodnu stvar. Brojni su slučajevi tzv. jezično miješanih brakova² (engl. *mixed-language marriage*) u kojima se jedan od supružnika zbog ljubavi ili nekog drugog razloga doselio u rodnu zemlju drugog supružnika. No ima i onih supružnika koji dijele istu nacionalnost, ali iz ekonomskih ili političkih razloga žive u nekoj stranoj zemlji. Svima njima zajedničko je jedno – nerijetko njihov suživot, uz dogovore i kompromise, rezultira dvojezičnim odgojem njihove djece.

Premda je mnogima još uvijek predmet čuđenja, dvojezična obitelj ne razlikuje se mnogo od svih ostalih obitelji. U svakoj obitelji se odgojem kroz razne sadržaje i aktivnosti, kod djeteta oživljava svijest o pripadnosti određenoj sredini, svijest o identitetu. Moglo bi se reći kako je to nastojanje posebno izraženo u dvojezičnim obiteljima (bilo da se radi o istom ili različitom podrijetlu roditelja) u kojima i majka i otac žele djetetu približiti svoju kulturu i prošlost, kako ono ne bi ostalo zakinuto za važan dio svoje duhovne baštine i kako bi već od malena njegovalo ljubav prema svojem. Da bi dvojezično dijete razvilo zdravu svijest o identitetu, dvojezičnim odgojem mu se nastoji omogućiti upoznavanje s materijalnom i duhovnom kulturnom baštinom ne samo zemlje u kojoj je ono rođeno i u kojoj odrasta već i zemlje u kojoj nalazi svoje korijene i iz koje potječu jedan ili oba njegova roditelja.

Nekomu tko promatra izvana, život u dvojezičnoj obitelji može se možda činiti kompliciranim. Teško je primjerice zamisliti situaciju u kojoj majka opominje svoje

¹ Pojam obitelji u kojoj se djeca odgajaju i njezini članovi sporazumijevaju na dva jezika u Hrvatskom jeziku označava se terminima „dvojezična obitelj“ i „bilingvalna obitelj“ (engl. *bilingual family*). U radu će se koristiti termin „dvojezična obitelj“.

² Ovaj naziv prijevod je engl. termina *mixed-language couple / mixed-language marriage*, a označava brak dvoje supružnika različitih nacionalnosti, koji ujedno govore i različite jezike. U radu će se dalje koristiti termin „jezično miješana obitelj“.

neposlušno dijete na jednom jeziku, a potom otac ponavlja istu opomenu na drugom jeziku, a da se pritom kao prve asocijacije ne nametnu zbunjenost djeteta i neučinkovitost odgojne lekcije. No u stvarnosti je obiteljski život s dva jezika jednostavniji nego li se čini. Onima koji to promatraju izvana složena pravila i konvencije o tome tko će govoriti koji jezik s pojedinim članom obitelji te način na koji će se jezici izmjenjivati u prisutnosti drugih, mogu se činiti kompliciranima ili djelovati obeshrabrujuće, ali dvojezične obitelji naviknute su na te situacije. Djeci iz takvih obitelji uporaba dva jezika predstavlja sasvim normalan, sastavni dio života. U konačnici, čak i u jednojezičnim obiteljima, svaki par ljudi rabi različitu verziju jednog te istog „jezika“; majka primjerice ne razgovara na isti način sa svojim suprugom ili sa sinom/kćeri. Jedino po čemu se dvojezične obitelji razlikuju od jednojezičnih obitelji jest činjenica da različiti obiteljski odnosi (suprug-supruga, majka-dijete, otac-dijete, itd.) iziskuju uporabu dva jezika, a ne jednog (Cunningham, 2011). Iako sve navedene karakteristike dvojezičnu obitelj možda i čine malo posebnijom u odnosu na druge obitelji, ona je, na koncu, u svojoj osnovi – po svojim funkcijama i ciljevima – ipak nalik svakoj drugoj obitelji.

Razne životne situacije, rezultirale su različitim obiteljskim situacijama i iznjedrile više tipova dvojezičnih obitelji. Na temelju pregleda nekih od najpoznatijih studija slučaja unutar stručne literature i izdvajanjem istih u kategorije prema njihovim sličnostima, Harding-Esch i Riley (2003) donose pet osnovnih tipova dvojezičnih obitelji (*Tablica 1.*).

Tablica 1. Osnovni tipovi dvojezičnih obitelji (prema Harding-Esch i Riley, 2003)

	Tip obitelji	Osnovne razlike		
		Roditelji	Zemlja stanovanja	Strategija
Obilježja obitelji	1.	Materinji jezici roditelja se razlikuju; svaki roditelj donekle je kompetentan u jeziku onog drugog.	Materinji jezik jednoga od roditelja dominantan ³ je jezik u zemlji stanovanja.	Svaki od roditelja djetetu se od rođenja obraća na svom materinjem jeziku.
	2.	Materinji jezici roditelja se razlikuju.	Materinji jezik jednoga od roditelja dominantan je jezik u zemlji stanovanja.	Oba roditelja djetetu se obraćaju na jeziku koji nije dominantan u zemlji stanovanja; dijete je u potpunosti izloženo dominantnom jeziku samo izvan doma i polaskom u vrtić.
	3.	Roditelji dijele isti materinji jezik	Materinji jezik roditelja nije dominantan jezik u zemlji stanovanja.	Roditelji se djetetu obraćaju na svom materinjem jeziku.
	4.	Materinji jezici roditelja se razlikuju.	Dominantan jezik nije jezik niti jednoga od roditelja.	Svaki od roditelja djetetu se od rođenja obraća svojim materinjim jezikom
	5.	Roditelji dijele isti materinji jezik.	Materinji jezik roditelja ujedno je dominantan jezik u zemlji stanovanja	Jedan od roditelja djetetu se svakodnevno obraća na drugom jeziku.

³ Pojmom „dominantni jezik“ u radu će se označavati jezik koji je službeni (ili jedan od službenih) u zemlji u kojoj obitelj živi.

Sve navedene obitelji razlikuju se u tri osnovna područja: materinji jezici roditelja, status materinjih jezika roditelja u odnosu na službeni jezik u zemlji stanovanja te jezično-odgojna strategija roditelja.⁴ Harding-Esch i Riley (2003) ističu kako svrha ovakve podjele leži u stvaranju modela za identifikaciju. Naime, svaka pojedina obitelj tako se može identificirati s nekim od pet navedenih tipova te slijedeći navedene karakteristike opisati svoju vlastitu obiteljsku situaciju, čime svakako može doprinijeti dosadašnjim saznanjima o odgoju djece u dvojezičnim obiteljima.

2. ISTOVREMENA DVOJEZIČNOST – PITANJA RODITELJA I SAVJETI STRUČNJAKA

Uobičajena pitanja koja muče sve buduće roditelje uglavnom bi se mogla svesti na jedno sveobuhvatno: *hoću li biti dobar roditelj?* Međutim, dvojezični bračni par koji želi da njihovo dijete odrasta uz dva jezika, muče i brojna dodatna pitanja na koja moraju pronaći odgovore prije nego li se dijete rodi. Tako uobičajene roditeljske pripreme poput kupnje krevetića i dječje odjeće, obuhvaćaju i one psihološke naravi koje iziskuju daleko više truda. Činjenica je da sam početak nije nimalo lak, kao što to uvijek tako i biva kada je riječ o suočavanju s nečim novim. Naime, budući roditelji su suočeni s odabirom jezične strategije koju će primjenjivati u odgoju svoje djece, što može biti prilično teško i iscrpljujuće. Ne samo da sve to zahtjeva brojne rasprave, već o odlukama koje treba donijeti ovisi daljnja budućnost njihove djece. Baker (2000) napominje kako rasprava o dvojezičnom odgoju može ulaziti u domenu odnosa unutar uže i šire obitelji, domenu obrazovanja, domenu socijalnog života djeteta, budućeg zaposlenja i poslovnih perspektiva te, što je najvažnije, u domenu djetetova samopoimanja i samopoštovanja. Stoga rasprava o dvojezičnom odgoju djeteta nije samo rasprava o jeziku. To je prije svega rasprava o djetetu kao cjelovitom biću, njegovu osobnom identitetu i rasprava o osjećaju sigurnosti i položaju koji će mu se tako osigurati. Dvojezičnost tako postaje jedan važan dio slagalice djetetova cjelokupnog razvoja, čije uklapanje unutar cjelovite slike djetetova razvoja zahtjeva dijalog između roditelja, a sve u cilju dugoročnih interesa djeteta. Dakle, kao i u svakoj obitelji, samo skladan i uravnotežen utjecaj oba roditelja može proizvesti najbolje rezultate. Kao što navodi Maleš (1999:107) „I majka i otac jednako su važni za djetetov razvoj, iako svatko od njih drugačije utječe na dijete“ jer „upravo se te razlike dopunjavaju i čine zdravu, potpunu obitelj povoljnom sredinom za djetetov razvitak.“

Većina roditelja koji se odluče za dvojezičan odgoj zapitat će se koji je od mogućih načina usvajanja dva jezika u djetinjstvu najbolje primijeniti u odgoju njihova djeteta. Valja napomenuti kako su roditelji ovdje u dilemi jer u odnosu na redosljed usvajanja jezika, dječja dvojezičnost može se podijeliti na istodobnu ili istovremenu (engl. *simultaneous*) i naknadnu (engl. *consecutive*) dvojezičnost. Kod istovremene dvojezičnosti dijete usvaja dva jezika od samih početaka svoga jezičnoga razvoja, dok kod naknadne dvojezičnosti dijete počinje ovladavati drugim jezikom kad je već usvojilo jezične osnove prvoga jezika⁵ (Medved Krajnović 2010). Steiner (2009) smatra kako je istovremena dvojezičnost bolji

⁴ Dva tipa obitelji koji su obuhvaćeni temom ovog rada (istovremeno usvajanje dva jezika) i koji će se spominjati dalje u radu jesu 1. i 4.

⁵ Promotri li se Tablica 1. koja prikazuje tipove dvojezičnih obitelji prema podjeli koju donose Harding-Esch i Riley (2003), može se jasno prepoznati kako istovremena dvojezičnost karakterizira prvi i četvrti tip dvojezične obitelji.

izbor, ne samo za dijete već i za roditelje, jer dok se djetetov mozak nakon nekoliko godina učenja jednog jezika može lako prilagoditi na učenje nekog drugog jezika, roditeljima koji su sa svojim djetetom navikli razgovarati nekim jezikom punih četiri, pet (ili više) godina, takva prilagodba može predstavljati veliki problem. Isto tako, autorica upozorava kako odgađanje dvojezičnosti može značiti i nikad ostvarenu dvojezičnost. Naime, poznato je da je sramežljivoj djeci potrebno više vremena kako bi se prilagodila na novo okruženje, primjerice školu, a ako su uz to još i suočena s novim jezikom, često se dogodi da se povuku u sebe. Ukoliko ta djeca postanu tjeskobna i nesigurna, vrlo lako može nastupiti tzv. „tiho razdoblje“ (engl. *silent period*) kada se djeca uopće ne odvaže progovoriti u novom okruženju, a još manje na novom jeziku. Najčešće su razlog tomu poteškoće prilikom izražavanja na „novom“ jeziku, zbog čega osjećaju neugodu pa radije šute nego da budu izloženi ismijavanju ako kažu nešto „krivo“. Istovremenoj dvojezičnosti ide u prilog i Saundersova (1988) tvrdnja kako su lingvističke vještine djece koja su jezik usvajala u okruženju obiteljskog doma na jedan prirodan način, svakodnevnom interakcijom s roditeljima, obično daleko nadmoćnije od onih vještina koje dijete kasnije razvija učenjem tog jezika u školi, što osobito vrijedi kad je riječ o izgovoru.

Kada je riječ o dječjoj dvojezičnosti, valja istaknuti kako usvajanju jezika u obiteljskom okruženju posreduju roditeljske ideologije (ponajprije o jeziku, ali i o učenju te općenito - o ulozi djece u društvu) te strategije koje roditelji koriste u interakciji sa svojom djecom ili jezičnim okruženjem. Može se reći kako su jezične ideologije jedan aspekt obiteljske jezične politike koje povezuju svaku individualnu obitelj sa većim društvenim procesima (Wright Fogle, 2012). Što se tiče strategija dvojezičnosti i pitanja najbolje roditeljske strategije, pregledom većine studija slučaja o odgoju djece u dvojezičnim obiteljima primjetno je kako se jedna kratica – OPOL – stalno ponavlja. Ta kratica stoji za engl. *one person-one language*, što prevedeno na hrvatski jezik znači *jedna osoba (roditelj)-jedan jezik*. Radi se o jednoj od najpoznatijih roditeljskih strategija za istodobno usvajanje dva jezika, a za njeno uvođenje u dvojezične obiteljske domove najzaslužniji je Jules Ronjat koji je još davne 1913. objavio dvojezičnu dječju biografiju – jednu od prvih, najdetaljnijih studija slučaja o dvojezičnosti u male djece⁶ (Medved Krajnović, 2010). Döpke (1998) tumači kako princip *jedna osoba-jedan jezik* zahtjeva usko vezivanje svakoga od jezika za određene ljude, odnosno roditelje. Uglavnom se roditelji odluče svaki djetetu obraćati isključivo na svom jeziku. Iza ove zamisli stoji očekivanje kako će dijete s vremenom vezivati svaki jezik uz jednog roditelja i razviti se u vještog govornika oba jezika bez većih smetnji u bilo kojemu od ta dva jezika. Uspjeh koji je zabilježio Ronjat i mnogi drugi koji su se kasnije okušali u primjeni metode jedan roditelj-jedan jezik, zasigurno je utjecao na veliku popularnost te metode među dvojezičnim obiteljima. Brojni vodeći autori, ujedno i istraživači, u ovom području (Arnberg, 1987, Baker 2000, Barron-Hauwaert 2004) iznijeli su svoje viđenje ove strategije, što svakako može pomoći svim roditeljima koji se tek upuštaju u takav odgoj. Usporedbom mišljenja tih autora može se zaključiti: iako metoda jedan roditelj-jedan jezik garantira uspješno savladavanje oba jezika, ipak valja unaprijed uzeti u obzir sve faktore koji bi mogli utjecati na neizbježnu dominaciju jednog jezika nad drugim kako bi se moglo preventivno djelovati i kako bi se ona već na početku jezičnog razvoja djeteta na neki način ublažila.

⁶ Prvi podatci o razvoju istovremene dvojezičnosti nalaze se u tzv. dječjim biografijama, dnevnicima jezičnoga razvoja djece, koja su od rođenja ili

gotovo od rođenja bila izložena dvama jezicima. Osobe koje su vodile dnevnik najčešće su bili lingvisti, ujedno i roditelji te djece.

3. ZABLUDE I ISTINA O ISTOVREMENOJ DVOJEZIČNOSTI U RANOM RAZVOJU

Mnogi roditelji koji su slabo upućeni u sposobnosti novorođenčadi i usvajanje jezika od najranije dobi, često su, a da toga nisu ni svjesni, skloni „podcjenjivati“ sposobnosti svoga tek rođenoga djeteta, pa nedovoljnu posvećenost i slabu interakciju s djetetom najčešće opravdavaju stavom – *dijete me ionako ne razumije, još je premalo*. No to je samo još jedna od najčešćih roditeljskih zabluda kada je riječ o dvojezičnom odgoju djece. Naime, neka istraživanja (Richards i sur. 1992, prema Oates i Grayson, 2004) pokazala su da djeca upoznaju jezik svog okruženja čak i prije rođenja pa iako još u utrobi, ona čuju majčin glas sasvim jasno i reagiraju na njega. Štoviše, prema ranijoj studiji koju su proveli DeCasper i Fifer (1980 prema Oates i Grayson, 2004) dokazano je da novorođenče već sa četiri tjedna starosti preferira glas vlastite majke među svim ostalim ženskim glasovima. Baš kao što preferiraju poznate glasove, novorođenčad jednako brzo razvija i sklonost prema poznatim jezicima. Jezik poznat novorođenčetu i onaj koji će dijete preferirati jest onaj koji je ono moglo čuti već prije rođenja, ujedno i jezik koji čuje u razgovoru drugih ljudi, neposredno nakon rođenja što su pokazala i istraživanja⁷ (Mehler i sur. 1994 prema Oates i Grayson, 2004). Postavlja se pitanje: kako je moguće da tek rođena djeca razlikuju dva jezika? King i Mackey (2007) nastoje razjasniti ovo pitanje. Oni tvrde kako je sva novorođenčad normalnog sluha, tijekom prvih nekoliko mjeseci života, u stanju razlikovati nevjerojatno širok raspon zvukova na mnogim različitim jezicima, pa mogu naučiti bilo koji jezik na svijetu. To uključuje čak i zvukove koje odrasli govornici nekih jezika ne mogu razlikovati.⁸ Dojenčad i nešto starije bebe brzo će usvojiti onaj jezik kojim su okruženi i koji se svakodnevno u komunikaciji s njima i koristi jer se dijete s vremenom polagano prilagođava osnovnom jeziku svoje okoline i ignorira sve ono što za taj jezik nije važno. Ova sposobnost blijedi pri starosti od oko 10 mjeseci. Sve ovo zapravo ima smisla - dijete koje tek dolazi na svijet, dolazi u „nepoznatu“ okolinu, pa mora posjedovati sposobnost razlikovanja svih zvukova kako bi se moglo prilagoditi osnovnom jeziku svoje okoline. Isto tako, i vremenski period gubitka ove sposobnosti je logičan, jer navedena dob od 10 mjeseci kod neke djece može biti vrijeme kada počnu izgovarati svoje prve riječi. Barron-Hauwaert (2004:25) navodi kako su upravo ti prvi dani djetetova života najvažniji za uspostavu tzv. „jezične veze“ kojom se ostvaruje bliskost između djeteta i roditelja, a u većini slučajeva je to majka koja se smatra primarnim skrbnikom djeteta. Znanstvenici u području istraživanja privrženosti (LaFreinere, 2000; Schaffer, 2000 prema Brajša-Žganec, 2003:29) smatraju da odnos između djeteta i majke, odnosno primarnog skrbnika, započinje ubrzo nakon rođenja „trajnom emocionalnom vezom koja djetetu omogućuje sigurnost i zadovoljstvo“. Neka istraživanja (Anani Barnett, 1999; Carlson, 1998 prema Brajša-Žganec, 2003:30) upućuju na to da najranija iskustva privrženosti i odnosa između majke i djeteta utječu na djetetova ponašanja u obitelji i među vršnjacima u djetinjstvu, pa i odrasloj dobi.

⁷ Znanstvenici su četiri dana staru djecu izložili dvama jezicima – njihovu materinjem jeziku kojemu su bila izložena u utrobi (francuski jezik) i novom, dotad im nepoznatom jeziku (ruski jezik). Djeca su pokazala sklonost prema jeziku koji im je već od prije poznat (francuski jezik).

⁸ Primjerice, jednojezični govornici japanskog ne raspoznaju razliku između *r* i *l*, pa će im tako neke riječi na drugom jeziku zvučati isto, poput engleskih riječi *rake* (grablje) i *lake* (jezero).

Budući da se majku smatra primarnim skrbnikom djeteta, puno veća pozornost oduvijek se posvećivala ranoj interakciji majke i djeteta, pa govor oca (engl. *fatherese*) nije istražen u tolikoj mjeri kao i govor majke (engl. *motherese*⁹). Do sredine 70-ih veza roditelj-dijete gotovo se uvijek odnosila na majke, ali od tih se godina sve više pažnje i priznanja počelo posvećivati i ulozi očeva u obitelji (Beail i McGuire, 1982 prema Lyon, 1996). Iako su se vremena promijenila i brigu za dijete danas su, u većoj mjeri nego što je to bilo prije, preuzela oba roditelja, ipak su majke i dalje u prednosti kada je riječ o vremenu provedenom s djetetom tijekom njegovih prvih dana od rođenja. Stoga, neki autori (Barron-Hauwaert, 2004) upozoravaju kako u dvojezičnim obiteljima u kojima se materinji jezici oca i majke razlikuju, često postoji rizik da očevi sve prepuste majkama i mirno čekaju da njihovo dijete progovori njihovim materinjim jezikom samo od sebe. Očevi bi, ustvari, trebali biti uključeni baš kao i majke te svojevrijedno, sami predstaviti djetetu svoj jezik na razne načine, kako bi ostvarili s djetetom taj prvi bliski jezični kontakt koji se obično pripisuje majkama.

4. IZAZOVI ISTOVREMENE DVOJEZIČNOSTI U RANOM RAZVOJU

Prve tri godine osobito su važne kad je riječ o dvojezičnom odgoju i metodi jedan roditelj-jedan jezik jer je to period u kojem dijete usvaja jezike i povezuje svaki jezik s pojedinim govornikom, odnosno roditeljem. Obično do kraja godine dijete proizvede nekoliko zvukova koje roditelji jasno mogu čuti i protumačiti kao različite riječi. Kako je ovo predgovorna faza, roditelji i ostala obitelj koja se nada brzim rezultatima dvojezičnosti, mogli bi olako odustati jer ne „čuju“ svoj jezik, ali manjak truda i vremena za razne aktivnosti s djetetom mogao bi uroditi pasivnošću od strane djeteta (Barron-Hauwaert, 2004). Dakle, radi se o još jednoj od roditeljskih zabluda o dvojezičnosti u djece: *čim progovori, dijete će tečno govoriti i odvajati vokabulare dva jezika*. Ovdje valja naglasiti važnost ključnih faktora za uspješan dvojezični razvoj djeteta, a to su konstantno poticanje i uključivanje djeteta u razgovor te zainteresirani sugovornici puni podrške. Roditelji nikada ne bi smjeli zaboraviti da su oni zapravo stručnjaci u jeziku koje njihovo dijete tek usvaja, pa mu kao takvi imaju i mnogo toga za ponuditi (Arnberg, 1987). Većina roditelja iz dvojezičnih obitelji toga je svjesna, ali ipak trebaju neke smjernice u odgoju kako bi sve svoje znanje „ponudili“ na što produktivniji način i pritom uspješno prevladali sve teže faze dvojezičnog razvoja. Proučavanjem literature o dvojezičnom odgoju, može se primijetiti kako je većina autora (Arnberg 1987, Barron-Hauwaert 2004, Cunningham 2011) složna po pitanju recepta za uspjeh. Naime, ključan faktor je roditeljska dosljednost (engl. *consistency*), tj. sukladno roditeljskoj dosljednosti roditelji bi u izravnom obraćanju djetetu trebali uvijek koristiti samo svoj materinji jezik. Tako će se djetetov napredak, u odnosu na roditeljsku dosljednost, temeljiti na asocijacijama, odnosno vezivanju svakog jezika uz jednoga od roditelja, a kasnije i uz ostale članove obitelji i bilo koje druge osobe s kojima ono bude komuniciralo. No, osim što to podrazumijeva „vjernost“ jednom jeziku pri izravnom obraćanju djetetu, kako navodi Barron-Hauwaert (2004:27), „Dosljedna uporaba jezika podrazumijeva i ostvarivanje povezanosti djeteta s roditeljem

⁹ Najčešći termin u Hrvatskom jeziku kojim se taj poseban govor majke malom djetetu označava jest tepanje (engl. *baby talk*), no u engleskom jeziku

koriste se i izrazi: *motherese, motherese or baby talk, child-directed speech* (vidi Medved-Krajnović, 2010:91).

putem jezika.“ Majke i očevi pokušat će prevesti i proširiti djetetove rečenice u ono što oni očekuju, predmnijevajući ono što sami žele reći, vodeći se pritom vlastitim potrebama. Iako su roditelji aktivniji i obavljaju većinu posla u ovom procesu, autorica smatra kako se na taj način ostvaruje vrlo važna konverzijska povezanost. Iz ovog proizlazi zaključak kako ne samo da bi oni roditelji koji se ne drže iste strategije mogli zbuniti dijete već bi promjena jezika u nekim slučajevima čak mogla dovesti i do ozbiljnijih posljedica. Primjerice, Tokuhama-Espinosa (2001), na temelju vlastitog iskustva i opsežnog istraživanja, zaključuje kako mijenjanje jezika dok je dijete još malo, a pogotovo ako se uz to u isto vrijeme promijeni i sve ostalo (dom, škola, prijatelji, hrana), može dovesti do konfuzije i prouzročiti stres, pa čak i odbacivanje jezika, zemlje i roditelja. Dakle, takva promjena nije bezazlena i može naškoditi emocionalnoj vezi roditelja s djetetom, a sve to može imati dalekosežne posljedice po djetetovu osobnost. Kako navodi Valjan-Vukić (2009:174): „Čvrsta emocionalna veza stvorena u djetinjstvu temelj je za budući uspješan razvoj djetetovih emocionalnih, socijalnih i intelektualnih vještina.“

Kada je riječ o razgovoru s malim djetetom, Ronald Macaulay (1980, prema Arnberg 1987:110), objašnjava kako će roditelji uvelike poboljšati kvalitetu razgovora s djecom budu li slijedili osnovni princip koji glasi: *Postupajte s djetetom kao s osobom čije mišljenje se cijeni i čiji osjećaji se poštuju*. Rukovodeći se tim jednostavnim savjetom, roditelji će unaprijediti komunikaciju u dva područja: s jedne strane, obraćati će pažnju na dijete i pokušati ga razumjeti, a zainteresiran slušatelj, vjerojatno, je najvažniji faktor za jezični razvoj. S druge strane, govoriti će djetetu jasno i prilagoditi svoj govor djetetovoj dobi, odnosno razini razumijevanja, tako se dijete neće podcjenjivati ni na koji način.

5. ISTINA O NEGATIVNIM UČINCIMA ISTOVREMENE DVOJEZIČNOSTI

Kao u svim drugim obiteljima tako i u dvojezičnim postoje lijepi, sjajni i oni teški, manje sjajni trenuci. Jednom kada početno oduševljenje djetetovim prvim riječima izgovorenim na dva jezika splasne, nakon što ono prvi puta pomiješa dva jezika, dvojezični odgoj postaje „bitka“ a istovremena dvojezičnost naizgled nemoguća „pobjeda“. Jedan od roditelja odjednom može shvatiti kako udaljenost između jezika i kultura zapravo čini razliku, a to obično biva kada se prvi puta osjeti zapostavljen i isključen iz razgovora svog supružnika i djeteta. No, kada dijete prvi puta zatraži svoje roditelje da mu objasne zašto ga prijatelji smatraju čudnim ili ismijavaju kada govori drugi jezik, a uz sve to šira obitelj ne pruža dovoljnu podršku, roditelji bi mogli početi sumnjati u ispravnost svoje odluke predbacujući svojim roditeljskim sposobnostima.

5.1. MIJEŠANJE JEZIKA

Djeca koja odrastaju izložena dvama jezicima istovremeno, obično prolaze kroz fazu jezičnog miješanja (engl. *language mixing*). Drugim riječima, u rečenici koju izgovaraju na jednom jeziku, upotrijebit će možda riječ ili dvije iz drugog jezika. Na miješanje jezika često se gleda kao na nedostatak ili nemogućnost tečnog izražavanja u oba jezika, a laik koji sluša dijete mogao bi pomisliti kako se radi o govornim poteškoćama. No takva je pojava za očekivati budući da se mozak djeteta još uvijek razvija i ono još nije ovladalo odvajanjem jezika. Kako se mozak djeteta bude razvijao i s vremenom ono bude usvajalo sve više i više

riječi, to će postat uspješnije u odvajanju vokabulara oba jezika (Steiner, 2009). S druge strane, miješanje je najčešće gramatički točno i slijedi različita pravila dva jezika. Dakle, ne radi se o pogreškama i jezičnom nazadovanju djeteta, već naprotiv, o napredovanju djeteta jer ono time pokazuje da polako postaje svjesno dva jezika i „ispituje“ tko govori kojim jezikom i tko je dvojezičar, kako bi moglo stvoriti poveznice između jezika i članova svoje obitelji. Dijete, ustvari, najčešće miješa jezike kako bi moglo istodobno komunicirati s oba roditelja pa često posuđuje i preuzima riječi iz svakog jezika kojima čak još ne zna značenje ili mu nisu „omiljene“ u određenom jeziku (Barron-Hauwaert, 2004).

Miješanje jezika podsjeća na jednu govornu fazu karakterističnu za otprilike dob od 3- 4 godine u kojoj dijete „griješi“ pri uporabi množine nekih riječi (npr. konj – konjovi), čime ustvari samo pokazuje da je svjesno promjena u riječima. Tako i miješanje jezika, zapravo, samo ukazuje da razvoj djeteta teče normalno jer ono shvaća da postoje dva jezika i da svi ljudi ne govore istim jezikom. Štoviše, dijete time pokazuje izvanrednu sposobnost jer može povezati riječi dva različita jezika u istu rečenicu, što znači da shvaća značenje riječi.

Većina roditelja nije sigurna kako postupiti u situaciji kada dijete miješa jezike pa su često u dilemi – ukazati djetetu na „pogrešku“ ili ne? Prema Raguenaud (2009), svaki roditelj uvijek mora imati na umu da ispravljanjem djeteta svaki puta kada kaže riječ na „krivom“ jeziku, riskira uništavanje spontanosti procesa usvajanja jezika, a što je još gore, dijete može dobiti i ozbiljne komplekse. Steiner (2009) je, također, sličnog mišljenja, pa upozorava kako je važno zadržati prirodnost razgovora, bez konstantnog prekidanja i ispravljanja djeteta dok govori. U protivnome, roditelji riskiraju obeshrabrenje djeteta pri samom pokušaju uporabe tog jezika. Stoga je, kako predlaže Raguenaud (2009), najbolje da onaj roditelj kojemu se dijete obrati na dva jezika, jednostavno djetetu odgovori ili ponovi tu istu rečenicu na svom materinjem jeziku. Cilj je, dakle, ponoviti riječ koju je dijete izgovorilo na drugom jeziku i provjeriti da ta riječ ne nedostaje u djetetovu vokabularu ili, ukoliko i nedostaje, pronaći zabavan način da je dijete usvoji, kao što je primjerice traženje predmeta koje dijete imenuje u slikovnicama. Cruz-Ferreira (2006) poučena vlastitim iskustvom objašnjava kako će s vremenom dijete sortirati oba jezika i govornike svakoga od njih, pa će pri upoznavanju novih ljudi stvarati tako snažne asocijacije između jezika i određene osobe da će pri svakom sljedećem susretu odbiti rabiti neki drugi jezik u razgovoru s tom osobom. Ipak, ova je faza zbunjujuća za cijelu obitelj i većina roditelja naposljetku zasigurno osjeti olakšanje kada dijete počne odvojeno koristiti dva jezika.

5.2. „ISKLUČENOST“ ILI ZAPOSTAVLJENOST JEDNOG RODITELJA

Iako istovremena dvojezičnost zasigurno donosi brojne prednosti svim članovima obitelji a ne samo djetetu, ona ima i svoju drugu stranu koju bi svi roditelji trebali unaprijed osvijestiti. Jedan od problema istovremene dvojezičnosti nastupa kada se jedan roditelj počne pribojavati da bi jezik i kultura drugog roditelja mogli prevladati, što može djelovati na više načina. Ima slučajeva u kojima se roditelj upravo zbog osjećaja „isključenosti“ potruđi naučiti jezik svog supružnika, ali pritom važnu ulogu igraju razumijevanje i podrška drugog supružnika (King, Mackey, 2007). Nasuprot takvim „idiličnim“ dvojezičnim obiteljima stoje obitelji u kojima jedan roditelj ne podupire dovoljno drugog roditelja u namjeri da prenese djetetu svoj materinji jezik, što za roditelja

koji ne može ostvariti svoju namjeru može biti vrlo frustrirajuće (Cunningham, 2011). U takvim je okolnostima gotovo nemoguće uklopiti ideju dvojezičnosti u obiteljski život jer će djeca brzo prepoznati bilo koje znakove takvog neodobravanja i osjetiti negativno ozračje. Djeca će, dok su još mala, vrlo brzo primijetiti da jedan od roditelja ne govori jezik drugog roditelja, pa mogu steći osjećaj da čine nešto loše svaki puta kada započnu razgovor s jednim roditeljem jer, onog drugog koji taj jezik ne govori, momentalno isključuju iz razgovora (Barron-Hauwaert, 2004). Primjerice, u englesko-turskoj obitelji u kojoj majka govori engleski, ali ne govori turski, djeca će brzo uvidjeti da svaki puta kada se ocu obrate na turskom jeziku, svoju majku isključuju iz razgovora. Iz tog razloga bi se čak mogla usprotiviti uporabi tog jezika u prisustvu oba roditelja (www.linguisticsociety.org/files/). Može se zaključiti kako ovaj problem, osim što utječe na dvojezični razvoj djeteta, može utjecati i na odnose između članova obitelji, točnije roditelja, a u najgorem slučaju i na njihov brak. Naime, roditelj koji se osjeća isključeno iz obiteljskih razgovora, zbog straha od „udaljavanja“ od djece može nakupiti previše frustracija, što bi moglo rezultirati učestalim svađama između roditelja. Budu li roditelji konstantno iznosili međusobne zamjerke i inatili se jedno drugome pred očima djece, djeca bi mogla početi osjećati krivnju i strah od nove prepirke svaki puta kada progovore spornim jezikom, što bi naposljetku kod djece moglo rezultirati vezivanjem negativnih asocijacija uz taj jezik i negativnim utjecajem na njihove stavove o tom jeziku.

5.3. KAD ŠIRA OBITELJ NE PRUŽA OSLOMAC

Još jedan problem na koji nailaze dvojezične obitelji može se razviti u odnosima sa širom obitelji. Naime, ponekad se bliski članovi obitelji, najčešće bake i djedovi, svjesno ili nesvjesno suprostavljaju roditeljskoj odluci o dvojezičnom odgoju. Ima slučajeva kada se oni ne mogu oduprijeti osjećaju kojim im se njihovi vlastiti unuci čine kao stranci; kao da nisu njihovi samo zato što govore drugi jezik (Barron-Hauwaert 2004). Baker (2000) objašnjava kako se takav osjećaj vjerojatno javlja jer se bake i djedovi osjećaju isključenima kada njihovi unuci govore njima nepoznat jezik. Javlja se unutarnji osjećaj otuđenosti. Vjerojatno je to jednim dijelom i zato što, zbog nemogućnosti ostvarivanja potpune komunikacije, osjećaju kao da gube svoju ulogu.

U većini slučajeva bake i djedovi koji su protivnici dvojezičnog odgoja, već na početku kritiziraju odgojnu jezičnu strategiju ukazujući roditeljima na moguće govorne poteškoće i probleme ili nedovoljno razvijene kognitivne vještine pred polazak u školu (Barron-Hauwaert, 2004). Najčešće su ti djedovi i bake „žrtve“ mitova i zabluda o dvojezičnosti. Takve kritike još su češće kada dijete uđe u normalnu fazu miješanja jezika i počne kombinirati riječi oba jezika, pa kod djedova i baka uzrokuje zbunjenost i zabrinutost jer misle da „dijete ne može pričati normalno“. Roditeljima se u takvim situacijama preporuča pravovremeno djelovanje i razgovor, ne samo s njima već i s djecom kako bi se prebrodile sve poteškoće u komunikaciji (Baker, 2000). Bakama i djedovima imponira uloga „mudrih učitelja“ koji su uvijek spremni udijeliti dobar savjet ne samo djetetu već i roditeljima. No iako mudri i dovoljno odrasli da mogu trezveno razmišljati, ipak se ponekad ne mogu oduprijeti nekim normalnim ljudskim osjećajima i slabostima. Raguenaud (2009) stoga ukazuje na još jedan problem: djedovima i bakama može biti vrlo teško prihvatiti činjenicu da su jezične vještine djeteta od tri ili četiri godine jače nego njihove jer osjećaju da je time

„ugrožen“ njihov status starijih i mudrijih uzora. Za takve situacije potrebno je istinsko razumijevanja od strane roditelja.

Iako sve ove situacije za roditelje mogu predstavljati veliki teret jer svaka podjednako zahtjeva od njih diplomatsko djelovanje, takt, puno razumijevanja i strpljenja, ipak se možda najteže nositi s prevelikim očekivanjima obitelji. Djedovi i bake s obje strane (i oni s očeve i oni s majčine strane) često očekuju od svojih unuka jednojezičnost kakva se nalazi kod izvornih govornika. Dakle, često se dijete nađe u situaciji da se od njega očekuje besprijekornost na obje strane, u oba jezika. Jasno je kako takvim ponašanjem bake, djedovi ili ostala rodbina, svjesno ili nesvjesno, na sebe navlače djetetov jaz i stvaraju dobru podlogu za komplekse i osjećaj manje vrijednosti pa se ono s vremenom, kako odrasta, počinje sve više udaljavati od njih izbjegavajući obiteljska okupljanja, a to je veliki gubitak i za jednu i za drugu stranu. Članovi šire obitelji, ali i roditelji, u takvim bi trenucima trebali biti svjesni kako nova dvojezična obitelj, u svojoj osnovi, ne može ponoviti jednu kulturnu normu, već je podjednaka mješavina dviju kultura, što znači da može razočarati obje strane obitelji, jer ne udvostručuje ili ne odražava u potpunoj mjeri njihove kulture ili vrijednosti (Barron-Hauwaert, 2004:84). Ipak, svi oni koji su i sami odrastali uz bake i djedove složiti će se s mišljenjem kako ne treba posezati za krajnjim mjerama opreza i prekinuti svaku vezu s bliskom rodbinom. Rijetke su takve situacije u kojima je u najboljem interesu djeteta prekinuti svaku vezu s bakama i djedovima, pa čak i kad se zbog zabluda ili nedovoljne upućenosti oni s roditeljima razilaze u mišljenju u tolikoj mjeri da im otežavaju ostvarenje ciljeva usmjerenih ka dobrobiti djeteta. Naposljetku, tko može djetetu pružiti bolji model za usvajanje jezika i osigurati temeljito uranjanje u kulturu doli onih koji je žive i koji su možda jednom i sami izgradili jedan njezin dio.

5.4. „RAZLIČITOST“ – TERET ILI PREDNOST

Čovjeka još uvijek iznenađuje različitost između ljudi, zemalja, jezika, kultura, pa će tako u mnogim zemljama svijeta govornik bilo kojeg drugog jezika brzo privući pozornost prolaznika na ulici ili bilo kojem javnom mjestu bude li govorio svojim materinim, a ne službenim jezikom te zemlje. Koliko pozornosti će strani jezik i govornik privući, ovisi o tome koliko je neka država multinacionalna i koliko je stanovništvo na različitost naviknuto. Takve situacije mogu biti poprilično neugodne za roditelje i djecu iz dvojezičnih obitelji. No, čak i da nikad ne dožive neugodnost, roditelji ponekad dopuste da ih njihova samosvijest o uporabi materinjeg jezika na javnom mjestu zapravo počne sputavati u takvoj namjeri, a sve zbog činjenice da su zbog njihove dvojezičnosti i dvokulturalnosti posebniji od ostatka stanovništva. Većina roditelja svoje bi osjećaje mogla pokušati opravdavati objašnjenjem kako im se čini nepristojnim govoriti svojim jezikom kada su na javnom mjestu. No obično ispod takvih objašnjenja leže duboko ukorijenjeni osjećaji straha od ismijavanja i srama (Steiner, 2009). S druge strane, kad-tad će doći vrijeme kada će roditelji morati svom djetetu objasniti zašto se njegova obitelj „razlikuje“ od drugih i kako u različitosti nema ništa loše. Obično takvi razgovori uslijede čim dijete kući počne dovoditi svoje prijatelje vršnjake jer normalno je i prirodno da dijete odrastanjem provodi sve više vremena u igri i druženju s vršnjacima. Brajša-Žganec (2003) navodi kako dječja interakcija s vršnjacima u igri u jaslicama i vrtiću doprinosi socijalnoj kompetenciji, prosocijalnim vještinama ponašanja i manjoj agresivnosti. U predškolskoj dobi, uz obitelj, jedan od najvažnijih utjecaja na djetetov socio-emocionalni razvoj imaju upravo vršnjaci.

Autorica objašnjava: „Djeca traže socijalnu potporu od svojih prijatelja kako bi se bolje mogla boriti sa životnim stresom, životnim promjenama i poduprijeti vlastiti kognitivni i socijalni razvoj“ (ibid. 23). Stoga, osjeti li dijete da ga se odbacuje, ismijava ili etiketira kao drukčijeg od ostalih, to bi se moglo nepovoljno odraziti na njegov socio-emocionalni razvoj. Cunningham (2011) smatra kako djeca koja odrastaju s dva jezika obično takav život „uzimaju zdravo za gotovo“, pa često nisu svjesna da bi drugi njihovu situaciju mogli smatrati čudnom. S tim u svezi autorica navodi kako oni možda ne pokušavaju sakriti svoju dvojezičnost, ali o njoj niti ne govore mnogo, pa najčešće ne pripreme svoje prijatelje na neobičnu lingvističku situaciju koju će zateći kada im prvi puta dođu u posjet. Kako god postupili u takvim situacijama, većina roditelja ipak će se zapitati je li njihov postupak ispravan. Taeschner (1983) ističe važnost motivacije u takvim situacijama i objašnjava kako je važno djetetu osigurati što je više moguće prilika u kojima će se ono moći poistovjetiti s govornicima istoga jezika – članovima šire obitelji ili bliskim prijateljima – kako bi s vremenom, odrastajući u poticajnom okruženju u kojemu ga se prihvaća i razumije, moglo oblikovati pozitivne stavove o svom jeziku i kulturi. Lijepe uspomene o zabavnom vremenu provedenom s bakom, djedom ili rođacima koji govore „slabijim“ jezikom, zasigurno će povećati želju djeteta da nastavi koristiti taj jezik čak i kada je u okruženju gdje se govori „jačim“ jezikom.

Odrastajući, dijete dvojezičar će se zasigurno u životu naći u situaciji kada će se morati suočiti s neugodnim komentarima ili ismijavanjem okoline. No, u takvim situacijama više očekujemo od dvojezičara nego li od osobe koji dvojezičare – zbog njihova jezika, nacionalnosti, rase ili kulture – izvrgava ismijavanju. Takve situacije, u kojima dvojezičari ustvari imaju ulogu diplomata, koji će pokazati kako jezična različitost ne znači i društvenu podjelu te da takve razlike ne priječe izgradnju skladnog odnosa, oni mogu iskoristiti kao prilike za povezivanje i zblizavanje, jačanje razumijevanja i rušenje svih „prepreka“ (Baker, 2000).

6. ZAKLJUČAK

Dvojezična obitelj u kojoj djeca od rođenja istovremeno usvajaju dva jezika ne razlikuje se uvelike od svih ostalih obitelji. Iako održavati odgojne lekcije i pritom promišljati o jezičnim vještinama, osebnosti vokabulara i gramatičkoj ispravnosti rečenica, nije nimalo lako i predstavlja pravu odgojnu umjetnost, roditeljima takav ritam s vremenom postane normalan, sastavni dio života. Da bi roditeljima bilo što lakše metoda jedan roditelj-jedan jezik pritom nameće se kao najbolji izbor za sve roditelje iz jezično miješanih brakova, koji ujedno žele da njihovo dijete bude podjednako vješto u oba jezika te podjednako upoznato s dvije kulture koje, zapravo, sačinjavaju dio njega samoga.

Tijekom uobičajenih dnevnih rutina kao što su hranjenje, odijevanje, mijenjanje pelena itd., dijete kroz verbalne interakcije s roditeljima razvija konverzijske vještine jer se uči osnovnim pravilima sudjelovanja u razgovoru, premda još uvijek ne razumije u potpunosti pojedine riječi ili fraze koje čuje. Ulogu djeteta nikada ne treba podcjenjivati jer ono, bez obzira radi li se o novorođenčetu ili dojenčetu, upija svaku riječ i svakim danom uči promatrajući i slušajući odrasle. Dovoljna posvećenost djetetu i dosljednost u uporabi jezika od strane majke i oca (ili okoline) urodit će plodom godinu ili dvije kasnije.

Stoga, iako se rezultati ne vide odmah, važno je da dijete od početka bude izloženo dvama jezicima i da ga se prihvati kao ravnopravnog sudionika u „razgovoru“.

Kako je i sam čovjekov život pun uspona i padova tako i odgoj djece u obitelji nema uvijek uzlaznu putanju, već je podjednako prožet trenucima radosti i ponosa, ali i trenucima briga i boli. Ovaj rad samo je jedan od dokaza kako isto vrijedi i za dvojezični odgoj. Ipak, većina takvih trenutaka su sitne prepreke ili faze koje se daju lako premostiti, kao što je primjerice miješanje jezika. No miješanje se čak niti ne može u potpunosti svrstati pod probleme jer nije nešto što bi trebalo zabrinjavati roditelje, poput znaka za uzbunu. Naprotiv, ono bi roditeljima moglo poslužiti kao pokazatelj normalnog razvoja dvojezičnosti u djece. Veći problem je zasigurno kada se istovremena dvojezičnost negativno odrazi na same odnose među članovima obitelji, primjerice odnose između supružnika te roditelja i šire obitelji, najčešće baka i djedova. U takvim situacijama valja kompromisima i tolerancijom ostvariti zdrav dijalog. Prirodno je da će svaki čovjek tražiti odraz sebe u svojoj djeci i unučadi, pa je razumljivo da će većina baka i djedova zbog straha da im kulturne razlike i jezične barijere to onemogućavaju, razviti negativan stav prema drugom jeziku. S druge strane, na roditeljima je veliki zadatak – učiniti sve kako bi šira obitelj dvojezičnost poimala kao prednost, za cijelu obitelj, a ne kao uzročnika narušavanja odnosa između njih i njihove unučadi ili nećaka. Netko bi mogao zaključiti kako istovremena dvojezičnost ima negativan učinak na dijete dvojezičara u situacijama kada ono nailazi na predrasude okoline, no i to ima dvije strane. Samo ako djeca nauče prihvaćati same sebe u potpunosti – svoje fizičke i psihičke osobine, sve vrline i mane, ali i svoje podrijetlo, kulturu i jezik – bit će spremna suočiti se sa surovom stvarnošću, izvan sigurnog okrilja obiteljskog doma. Dakle, na roditeljima je još jedan veliki zadatak: od početka svoja stremljenja usmjeravati ka odgoju malih diplomata, koji će jednom biti sposobni izdignuti se iznad prijehznih pogleda, neumjesnih komentara, podsmjeha i svake provokacije „neznalica“ i vlastitom snagom „izgraditi mostove prijateljstva“ između različitih svjetova.

Uzimajući u obzir činjenicu da je odgoj djeteta složen proces, koji predstavlja jedan od najvećih izazova u životu svakog roditelja, sa sigurnošću se može tvrditi kako je izazov tim veći ako se radi o dvojezičnom odgoju. Briga o dva jezika postaje sastavni dio života roditelja, jednako kao i briga o djetetovu psihičkom, intelektualnom, društvenom i emocionalnom razvoju. Može se činiti kako je odgojni sklad možda teže postići u dvojezičnim obiteljima u kojima postoje kulturne, jezične i religijske razlike između roditelja samih ili u doseljeničkim obiteljima u kojima su oba roditelja istog podrijetla, ali se kulturno, jezično i religijski razlikuju od ostalih stanovnika te zemlje. Međutim, koliko god se roditelji razlikovali međusobno ili od ostatka društva te razlike nisu nedostaci već upravo suprotno – prednosti koje treba uvidjeti i zajedničkim snagama što bolje iskoristiti. Najvažnije je za svaku obitelj, pa tako i dvojezičnu, čvrsto se oduprijeti svim poteškoćama i ne posustati na putu ka cilju: samo ako svaki problem postane izazov, moguće je postići odgojni sklad, a samim time i uspješan dvojezični razvoj.

LITERATURA

- Arnberg, L. (1987) *Raising Children Bilingually: The Pre-school Years*, Clevedon, Multilingual Matters Ltd (Series).
- Baker, C. (2000) *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism (Parents' and Teachers' Guides)*, Clevedon, Multilingual Matters.
- Barron-Hauwaert, S. (2004) *Language Strategies for Bilingual Families: The One-Parent-One-Language Approach*, Clevedon, Multilingual Matters Ltd.
- Brajša-Žganec, A. (2003) *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*, Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Cruz-Ferreira, M. (2006) *Three Is A Crowd? Acquiring Portuguese in a Trilingual Environment*, Clevedon, Multilingual Matters Ltd.
- Cunningham, U. (2011) *Growing Up with Two Languages – A practical guide for the bilingual family (Third Edition)*, Abingdon, Routledge.
- Harding-Esch, E., Riley, P. (2003) *The Bilingual Family – A handbook for parents (Second Edition)*, New York, Cambridge University Press.
- Janković, J. (2004) *Pristupanje obitelji – sustavni pristup (drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Zagreb, Alinea.
- King, K., Mackey, A. (2007) *The Bilingual Edge: Why, When, and How to Teach Your Child a Second Language*, Australia, Pymble, Harper Collins Publishers Pty. Ltd. (Harper Collins e-books)
- Lyon, J. (1996) *Becoming Bilingual: Language Acquisition in a Bilingual Community (Bilingual Education and Bilingualism: 11)*, Clevedon, Multilingual Matters Ltd.
- Ljubetić, M. (2007) *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor.
- Maleš, D. (1999) Uloga majke i oca u odgoju djeteta. U: Čikeš, J. (ur.), *Obitelj u suvremenom društvu*, Zbornik radova, Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 105-111.
- Medved Krajnović, M. (2010) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanje procesa ovladavanja inim jezikom*, Zagreb, Leykam Interanational d.o.o.
- Oates, J., Grayson, A. (2004) *Cognitive and Language Development in Children*, Oxford, Blackwell Publishing Ltd in association with The Open University.
- Raguenaud, V. (2009) *Bilingual By Choice – Raising Kids in Two (or more!) Languages*, Boston, Nicholas Brealey Publishing.
- Saunders, G. (1988) *Bilingual Children: From Birth to Teens*, Clevedon, Multilingual Matters Ltd.
- Steiner, N., Hayes, S., L. (2009) *7 Steps to Raising a Bilingual Child*, New York: AMACOM.
- Taeschner, T. (1983) *The Sun is feminine: A study on Language Acquisition in Bilingual Children*, Berlin, Springer-Verlag.

Tokuhama-Espinosa, T. (2001) *Raising Multilingual Children: Foreign language acquisition and children*, Westport, Bergin & Garvey.

Valjan-Vukić, V. (2009) *Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije*, *Magistra Iadertina*, Zadar, 4(4), str.171-178.

Wright Fogle, L. (2012) *Second Language Socialization and Learner Agency – Adoptive Family talk*, Bristol, Multilingual Matters.

Sorace, A. & Ladd, B. (2004) *Raising Bilingual Children*, URL: [http://www.linguisticsociety.org/files/Bilingual Child.pdf](http://www.linguisticsociety.org/files/Bilingual%20Child.pdf). Pristupljeno: 15.04.2015.

Döpke, Susanne (1998) *Can the Principle of ‘One Person-One Language’ be disregarded as unrealistically elitist?* Monash university, consTXTelit.pdf, URL: <http://www.bilingualoptions.com.au/consTXTelit.pdf> Pristupljeno: 15.04.2015.

CHALLENGES FACING BILINGUAL FAMILIES: MISCONCEPTIONS AND FACTS ABOUT THE EFFECTS OF SIMULTANEOUS BILINGUALISM ON CHILDREN AND FAMILIES

SUMMARY

Myths and misconceptions about childhood bilingualism are still part of today's world. There is a belief, for example, that bilingual children are unnecessarily burdened with two languages, which in turn negatively affects their speech and language development, or another commonly accepted belief that "complicated" life in bilingual families differs a great deal from the life in monolingual families. Childhood bilingualism has been considered from the perspective of linguistics and medicine mostly and less from the perspective of educational sciences. This claim is well supported by the lack of pedagogical literature discussing the matter. Therefore, challenges of bilingualism facing parenthood and upbringing become the focus of this paper, with special emphasis being placed on simultaneous bilingualism and one of the most common parental strategies in early bilingual acquisition – *one parent-one language* approach. Exploring the parental endeavour to accomplish their double role – that of a parent and language teacher – while at the same time they try to resist the challenges of everyday bilingual life, common parental concerns and negative effects of simultaneous bilingualism, this paper aims to prove that bilingual upbringing means more than simply respecting some unwritten rules of language exchange in parent-child communication. This is directed towards two main goals: the goal of greater contribution to pedagogical literature and the goal of solving the "puzzle" called *childhood bilingualism and bilingual families*.

KEY WORDS: *bilingual family, early interaction, consistency, extended family, language mixing, one parent-one language, parental "exclusion", prejudice*

